

VICTOR HUGO • **Hernani**

Milli Eğitim Basımevi, 1965-1966 (2 baskı)

Hernani

İletişim Yayınları 3159 • Cemil Meriç Bütün Çevirileri 7

ISBN-13: 978-975-05-3322-8

© 2022 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2022, İstanbul

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Güneş Akkor, Melike Işık Durmaz, Berkay Üzüm

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

VICTOR HUGO
Hernani

Hernani

ÇEVİREN *Cemil Meriç*

YAYINA HAZIRLAYAN
Mahmut Ali Meriç

VICTOR-MARIE HUGO 26 Şubat 1802'de Napoléon'un ordusunda görevli subay Joseph Léopold Sigisbert Hugo ile Sophie Trébuchet'nin en küçük oğlu olarak Besançon'da dünyaya geldi. Babasının atamaları gereği aile, önce İtalya'ya, ardından Paris'e, oradan da İspanya'ya taşındı. Hugo 1815'ten 1818'e kadar Paris'teki Pension Cordier ve Lycée Louis-le-Grand'a devam etti. Ergen yaştan itibaren şiir yazmaya ve Virgil çevirileri yapmaya başladı. 1822'de ilk şiir derlemesi *Odes et poésies diverses*'i (Odlar ve Çeşitli Şiirler), ertesi yıl ilk romanı *Han d'Islande*'i (İzlanda Hanı) yayımladı. 1822'de bir subayın kızı olan Adèle Foucher ile evlendi. Çiftin, ilki doğumundan kısa süre sonra ölen toplam beş çocuğu oldu. Hugo 1820'li yıllarda edebiyat çevrelerine katıldı ve Lamartine, Vigny ve Musset gibi yazarlarla birlikte romantizm akımının kalesine dötüşen Cénacle grubunu kurdu. 1827'de yayımlanan *Cromwell* oyununa yazdığı önsöz, klasik Fransız edebiyatına karşı romantizmi savunduğu bir manifesto olarak kabul edildi. 1929'da gerçek bir olaydan esinlenen *Bir İdam Mahkûmunun Son Günü* adlı kısa romanını yayımladı. 1830'da yayımlanır yayımlanmaz büyük başarı kazanan oyunu *Hernani* geniş kitlelerce tanınmasını sağladı. Ertesi yıl ilk tarihî romanı olan *Notre Dame'in Kamburu*'nu yayımladı. 1833'te yazdığı *Lucrece Borgia* adlı oyununun prömiyerinde, yarım asır boyunca ilişki yaşayacağı oyuncu Julie Drouet'yle tanıştı ve âşık oldu. 1841'de uzun zamandır kabul edilmeyi beklediği Académie française'e seçildi. 1843'te kızı Léopoldine'in bir kaza sonucu ölüümüyle sarsıldı. Bu kayıptan sonra siyasetle ilgilenmeye başladı ve 1852'ye kadar kitap yayımlamadı. 1845'te Kral Louis-Philippe'ten soyluluk unvanı aldı. 1848 Devrimi'nden sonra kurucu meclise ve parlamentoya girdi, burada idam cezasına karşı mücadele etti. 1851'de III. Napoléon darbe yapıp yönetimi ele geçirince, ona karşı direniş hareketi örgütlemeye çalıştı, ancak Aralık ayında tutuklanacağını anlayarak Brüksel'e, ardından Jersey'e kaçtı. Yaklaşık yirmi yıl süren sürgün döneminde *Napoléon le petit* (Küçük Napoléon, 1852) ve *Histoire d'un crime* (Bir Suç Hikâyesi, 1877) adlı hicivlerini yazdı. Aynı dönemde *Les Châtiments* (1853, Azaplar), *Les Contemplations* (1856, Düşünceler) ve *La Légende des siècles* (1859, Yüzyılların Efanesi) gibi en sevilen şiir kitaplarını ve *Sefiller* (1862) ve *Deniz İşçileri* (1866) gibi büyük romanlarını tamamladı. III. Napoléon 1859'da bütün siyasi sürgünler için genel af ilan etse de, Hugo Fransa'ya ancak 1870'te, iktidar değişip Üçüncü Cumhuriyet kurulduktan sonra döndü. Paris'e dönüşünde halk tarafından büyük coşkuyla karşılandı ve ulusal meclise seçildi. 1872'de *Korkunç Yıl* adlı şiir kitabını, 1874'te *Doksan Üç Harbi* romanını yayımladı. 1876'da sağlık sorunları yaşadı ve hafif bir felç geçirdi. Büyük aşkı Julie Drouet'nin ölümünden iki yıl sonra, 22 Mayıs 1885'te kalp yetmezliği sonucu geçirdiği zatürreeden hayatını kaybetti. İki milyonu aşkın kişinin katıldığı cenaze töreniyle Panthéon Mezarlığı'na defnedildi.

İÇİNDEKİLER

Önsöz	7
--------------------	---

Hernani

Şahıslar	15
-----------------------	----

BİRİNCİ PERDE

Kral	17
-------------------	----

İKİNCİ PERDE

Haydut	51
---------------------	----

ÜÇÜNCÜ PERDE

İhtiyar	77
----------------------	----

DÖRDÜNCÜ PERDE

Mezar	123
--------------------	-----

BEŞİNCİ PERDE

Düğün	163
--------------------	-----

CEMİL MERİÇ, 1916'da Hatay'da doğdu. Ailesi Balkan Savaşı sırasında Yunanistan'dan göçmüştü. Fransız idaresindeki Hatay'da Fransız eğitim sistemi uygulayan Antakya Sultanisi'nde okudu. Tercüme bürosunda çalıştı, ilkokul öğretmenliği ve nahiye müdürlüğü yaptı. 1940'ta İstanbul Üniversitesi'ne girip Fransız Dili ve Edebiyatı öğrenimi gördü. Mükemmel düzeyde Fransızca okuyup yazan Meriç, İngilizceyi anlıyor, Arapçayı, kendi ifadesiyle, "söktüyor"du. Elazığ'da (1942-45) ve İstanbul'da (1952-54) Fransızca öğretmenliği yaptı. 1941'den başlayarak *İnsan*, *Yücel*, *Gün*, *Ayın Bibliyografyası* dergilerinde yazmaya başladı. İstanbul Üniversitesi'nde okutmanlık yaptı (1946-63), Sosyoloji Bölümü'nde ders verdi (1963-74). 1955'te, gözlerindeki miyopinin artması sonucu görmez oldu, ama olağanüstü çalışma ve üretme temposu düşmedi. Çeşitli dergilerde yazıları yayımlandı. *Hisar* dergisinde "Fildişi Kuleden" başlığıyla sürekli denemeler yazdı. 1974'te emekli oldu ve yılların birikimini art arda kitaplaştırmaya girişti. 1984'te, önce beyin kanaması, ardından felç geçirdi, 13 Haziran 1987'de vefat etti. İlk telif eseri Balzac üzerine küçük bir incelemeydi. *Hint Edebiyatı* (1964) daha sonra *Bir Dünyanın Eşiğinde* başlığıyla iki kez daha basıldı. *Saint-Simon, İlk Sosyolog İlk Sosyalist*, 1967'de çıktı. 1974'ten sonra yayımlanan kitapları şunlardır: *Bu Ülke* (1974, 5 baskı), *Umrandan Uygurlığa* (1974, 2 baskı), *Mağaradakiler* (1978, 3 baskı), *Kırk Ambar* (1980), *Bir Facianın Hikâyesi* (1981), *Işık Doğudan Gelir* (1984), *Kültürden İrfana* (1985). Balzac'tan yaptığı çevirilerin ilki 1943'te yayımlandı. Fransız edebiyatından yaptığı çevirilerin yanı sıra, Uriel Heyd'in *Ziya Gökalp, Türk Milliyetçiliğinin Temelleri* (1980), Thornton Wilder'in *Köprüden Düşenler* (1981) ve Maxime Rodinson'un *Bati'yı Büyüleyen İslâm* (1983) adlı eserlerini de Türkçeye kazandırdı. İletişim Yayınları Cemil Meriç'in "Bütün Eserleri"ni toplu halde basarken, daha önce yayımlanmamış üç kitabını daha yayımladı: *Jurnal 1* (1992), *Jurnal 2* (1993), *Sosyoloji Notları ve Konferanslar* (1993). "Bütün Eserleri" dizisinde "gözden geçirilmiş yeni baskı"sı yapılan kitaplar ise şunlardır: *Bu Ülke* (1992), *Bir Dünyanın Eşiğinde* (1994), *Saint-Simon, İlk Sosyolog İlk Sosyalist* (1995), *Umrandan Uygurlığa* (1996), *Mağaradakiler* (1997), *Kırk Ambar 1 - Rümuz-ül Edeb* (1998), *Kırk Ambar 2 - Letçe-t-ül Hakayık* (2006), *Işık Doğudan Gelir* (2008). Cemil Meriç'in Bütün Eserleri 2013'te yayımlanan *Kültürden İrfana*'yla 12 ciltlik bir külliyat olarak tamamlandı. Cemil Meriç'in "Bütün Çevirileri" kapsamında Balzac'ın *Altın Gözlü Kız*, *Ferragus*, *Otuzundaki Kadın*, *Kibar Fahişelerin İhtişam ve Sefaleti* adlı romanları, Victor Hugo'nun *Marion de Lorme* adlı oyunu ve Maxime Rodinson'un *Bati'yı Büyüleyen İslâm* adlı çalışması İletişim Yayınları tarafından yayımlandı.

-
- Kitap yayına hazırlanırken çevirmenin özgün çevirisine sadık kalınmıştır.
-

Önsöz

Daha birkaç hafta önce, bu dramın yazarı, genç yaşında ölen bir şair için şöyle diyordu:

... Edebiyatta kavganın, kargaşalığın alıp yürüdüğü şu günlerde bilmem kime acımalı, ölenlere mi, savaşanlara mı? Evet, yirmi yaşında bir şairin göçüşünü, bir rübabin kırılışını, bir istikbalin sönüşünü görmek hazin, hazin ama sükûnda da teselli yok mu? Etrafında hep iftiralar, küfürler, kinler, kıskançlıklar, sinsi tertipler, alçakça hiyanetler kümelenen, kendilerine kahpece sataşılan dürüst insanlar; nihayet bütün emelleri yurdu yeni bir hürriyete, sanat ve zekâ hürriyetine kavuşturmak olan fedakâr insanlar; yalnız aşağılık sansür ve polis tuzaklarıyla değil, uğruna didindikleri kimselerin ihanetiyle de uğraşmak zorunda kalan, fakat yine de hak belledikleri yolda sessiz sedasız yürümekte devam eden çalışkan insanlar, arada bir başlarını, geride can veren ve mezarda dinlenen arkadaşlarına doğru imrenerek çevirirlerse çok mu? Luther, Worms Mezarlığı'nda "*Invideo, quia quiescunt,*"¹ diyordu.

1 (Lat.) İmreniyorum onlara; dinleniyorlar...

Ama ne çıkar? Gençler, yılmayalım. Bize bugünü ne kadar zehir etmek isterlerse istesinler, yarın güzel olacak. Yanlış anlatılıyor: romantizm edebiyatta liberalizmin ta kendisi. Yalnız mücadelecilerle ele alınınca onun gerçek tarihi budur. İlerici aydınların hemen hepsi bu hakikati anlamış bulunuyor; az da değil bu aydınlar. Alınan mesafeden belli: edebi liberalizm yakında en az siyasi liberalizm kadar benimlenecek. Düşünceleri birbirini tutan ve kafası işleyen herkes aynı hızla şu çifte hedefe doğru koşmalıdır: sanatta hürriyet, cemiyette hürriyet. –Üç-beş zekâ bir yana, onlar da aydınlanır– bütün gençliği bir araya topluyor o iki bayrak. Başlarında geçen neslin seçkinleriyle, o pek güçlü, o pek sabırlı gençlik ve arkada, ilk kararsızlık, ilk inceleme anları geçer geçmez çocuklarının yaptığı işin kendi eserlerinin bir devamı olduğunu, edebi hürriyetin siyasi hürriyetten doğduğunu anlayan bütün o olgun ihtiyarlar. Çağımızın ilkesi bu, kendini kabul ettirecek. Klasik ve kralcı, her soydan yobaz, eski devri cemiyeti ve edebiyatıyla yeni baştan kurmak için boşuna el ele verecek; yurttan her ilerleyiş, zekâlarda her gelişme, hürriyetin her adımı bütün yaptıklarını yıkacak, hatta gericiilik uğrunda çabaları sonunda faydalı bile olacaktır. İhtilalde her kıpırdanmış ileriye götürür. Hakkın ve hürriyetin hoş tarafı şu: onlar için çalışsanız da, onlara hizmet etmiş olursunuz, onlara karşı çıksanız da. Babalarımızın başardığı, bizim de şahidi olduğumuz bunca büyük işlerden sonra, nihayet eski cemiyet şeklinden kurtulmuş bulunuyoruz. Eski şiir kalıplarına nasıl olur da esir kalabilirdik? Yeni bir millette, yeni bir edebiyat... Bugünkü Fransa, Mirabeau'nun hürriyete kavuşturduğu, Napoléon'un yücelttiği XIX'uncu yüzyıl Fransa'sı, XIV'üncü Louis devrinin, XIV'üncü Louis krallığına çok iyi uyan edebiyatını beğeniyor, beğeniyor ama, o da kendine göre şahsi ve milli bir edebiyat yaratacak.²

2 M. Dovalle'nin şiirlerini yayanlara mektup.

Bu dramı yazanın kendini tekrarlaması hoş görülsün. Sözlerinin hafızalara nakşolma kabiliyeti o derece az ki, onları sık sık hatırlatmak lüzumunu duyuyor. Hem bugün yukarıdaki satırları okuyucunun gözü önüne sermek hiç de yersiz olmasa gerek. Bu dram, –şu veya bu bakımdan– yeni sanat, yeni şiir gibi güzel bir isme layıktır diye mi? Hayır, hayır. Sadece edebiyatta hürriyet prensibi yeni bir zafer kazanmış; sanatta değil –bu dramın ne değeri olacak– halkın anlayışında bir gelişme olmuş; yorumlarımızdan bir kısmı, hiç değilse bu bakımdan gerçekleşmiştir de ondan.

Böyle birdenbire muhatap değiştirmek, şimdiye kadar yalnız kâğıda dökülen denemeleri sahnede tekrarlamaya kalkışmak, sahiden de tehlikesiz değildi; öyle ya, kâğıt her şeye katlanır. Okuyucu başkadır, seyirci başka. Okuyucunun beğendiğini, seyirci tutmayabilirdi. Hiç de öyle olmadı. Okuyan ve düşünen zümrenin daha önce kavradığı edebiyatta hürriyet prensibini, her akşam Paris tiyatrolarını dolduran, sanatın saf heyecanlarına susamış geniş halk da benimseyiverdi. Halkın, Tanrı'ninkine benzeyen o gür ve heybetli sesi, “Artık şiirin de şiarı, politikanınki gibi, mûsamaha ve hürriyet olsun,” diyor.

Şimdi şair çıksın ortaya! Kütle hazır.

Yalnız halk istiyor ki, bu hürriyet gerektiği gibi olsun; yani cemiyette nizamla, edebiyatta sanatla uyuşabilsin. Hürriyetin kendine has bir ağırbaşlılığı var, onsuz kusurludur hürriyet. D'Aubignac'ın³ köhne yasaları da, Cujas'ın⁴ yıpranmış gelenekleriyle birlikte tarihe karışsın, güzel. Saray edebiyatının yerine halk edebiyatı geçsin, bu daha âlâ. Ama

3 D'Aubignac (1604-1676): Devrinin edebiyat kavgalarında mühimce bir rol oynayan bu zat, *La pratique du Théâtre* adlı eserin yazarıdır. Académie, *Le Cid'e* saldıırken, onun Aristo'dan devşirme, şekilperest formüllerinden faydalanmıştır – C.M. notu.

4 Cujas (1522-1590): Fransız hukukçusu. “Corpus Juris” hakkındaki şerhleriyle tarihî mektebin temsilcileri arasında yer alır – C.M. notu.

mutlaka bütün bu yenilikler esaslı bir sebebe dayanmalı. Hürriyet ilkesi alsın yürüsün, hay hay... Fakat usulü ile. Cemiyette olduğu gibi edebiyatta da ne teşrifat, ne anarşi. Yalnız kanun. Ne kırmızı ökçe, ne kızıl külah.⁵

İşte halkın istediği bu, hem de bütün kalbiyle. Bize gelince, hiç de layık olmadığı halde, denememizi büyük bir hoşgörülükle karşılayan seyircilerimizin hatırı için bugün dramı oynandığı gibi sunuyoruz. Belki ileride onu yazarın kaleme aldığı şekilde yayımlamak da kabil olur. Sahnenin zorladığı değişiklikleri o zaman gösterir ve münakaşa ederiz.⁶ Böyle tenkidî açıklamalar belki ilgi uyandırır, belki öğreticidir ama, bugün için kılı kırka yarmak gibi bir şey bu; sanat hürriyeti kabul edilmiş, ana dava hallolunmuştur. Teferruat üzerinde durmak neye yarar? Hoş, günün birinde bu konuya döneceğiz de... Dramların sansüründen uzun uzun söz edecek, hem mantığa hem de olaylara dayanarak bu işin ne kadar sakat olduğunu göstereceğiz. Artık seyirciler de bizimle birlik. Tiyatro hürriyeti için tek engel kalmıştır: sansür. Sanat aşkı uğruna her tehlikeyi göze alıp, –engizisyon mahkemesi gibi maskeli cellatları, gizli hâkimleri, işkenceleri, uzuv kesme ve kelle uçurma cezaları bulunan– bu küçük ruh engizisyonunun binbir yolsuzluğunu belirtmeye çalışacağız. XIX'uncu yüzyılda tiyatronun hâlâ zabıta kundakları ile sarılmış bulunması yüzler kararı... Elimizden gelirse bu kundakları parçalayacağız.

5 Krallık devrinde Fransa'da yalnız asilzadeler kırmızı ökçeli iskarpin giyebilirlerdi. Kırmızı ökçe şatafat ve imtiyaz sembolüdür. Roma'da ve Yunanistan'da azat edilen esirlerin giydiği kızıl külah zamanla hürriyetin remzi [simgesi] oldu. "Bonnet Rouge" geniş manasıyla ihtilalci demektir – C.M. notu.

6 Yazarın sözünü ettiği gün gelmiştir. Bu baskıda *Hernani*'yi bütün olarak Hugo'nun yazdığı gibi ihtirasların gelişmesi, gelenek ve göreneklerin incelikleri, karakterlerin belirtileri gibi temsilde çıkarılan kısımlarla sunuyoruz. Yazarın işaret ettiği tenkidî açıklamaya gelince, buna da lüzum yok artık. Okuyucu tiyatrodaki kırpılmış *Hernani* ile, elindeki *Hernani*'yi karşılaştırsın yeter. Seyircilerin olgunlaşmasından büyük şeyler bekleyelim. Mayıs 1836. (Bu not Hugo tarafından, eserin dördüncü baskısına konulmuştur.)

Şimdi bu sayfalarda yalnız minnete, yalnız şükrana yer verilmeli. Dramı yazan halka teşekkür ediyor, hem de bütün kalbiyle. Kabiliyetin değil, emek ve hürriyetin mahsulü olan bu eseri halk, birçok düşmanlara karşı yiğitçe müdafaa etmişti. Çünkü halk da daima şuurlu, daima hür düşüncelidir, var olsun! Kendileri gibi bağımsız, kendileri gibi samimi bir gencin eserine yardım ve iltifatlarını esirgemeyen kudretli gençlerimize teşekkürler. Yazar en çok onlar için çalışıyor: Edebiyatta da, sanatta da sahiden hürriyetçi, anlayışlı, mantıklı, özü sözü bir olan o genç güzidelerin, gözlerini hakikate açmaktan ve iki taraftan gelen ışığı kabul etmekten çekinmeyen soylu neslin alkışlarına hak kazanmak ne büyük şeref!

Eserin kendisine gelince, yazar bu konuda hiçbir şey söylemeyecektir. En sertlerinden en dostçalarına kadar yapılan bütün tenkitler makbulü; insan her tenkitten faydalanabilir. Yazar, gerçek anahtarı *Romancero general* olan bu dramı, herkesin ilk okuyuşta anlamış olacağını ummuyor. Eseri yadırgayanlardan ricası şu: Ne olur *Le Cid*'i, *Don Sanche*'yi, daha iyisi, Corneille'le, Molière'i, o büyük, o değerli şairleri bir kere daha baştan başa okusunlar. *Hernani*'yi yazanın onlarla boy ölçüşmeyeceğini de hesaba katarlarsa, bu okuyuştan sonra dramın şeklinde veya özünde gözlerine batan bazı noktalar hakkında daha insafli hüküm vermeleri umulabilir. Sözün kısası, ihtimal ki eser üzerinde hüküm vermek zamanı henüz gelmemiştir. *Hernani*, yazarın kafasında tamamen kurulmuş bulunan bir binanın ilk taşı. Dram ancak o bütün içinde bir değer kazanabilecek. Onun da, Bourges mimarı gibi, gotik katedraline Mağrip üslubunda bir kapı ile başlaması, umuyor ki günün birinde hoş görülür.

Şimdilik yapmış olduğu şey pek ehemmiyetsiz; bunun farkında. İnşallah zamanı ve gücü izin verir de eserini bitirir. Eseri tamamlandığı ölçüde değer kazanacaktır. Evet, başla-

dıklarını bitirmeden ölmeleri, yaptıklarını yarıda bırakmaları şöhretlerini gölgelemeyen mümtaz şairler, Virgilius'un taslak halindeki Kartaca için söylediklerini kendilerine tatbik edebileceğimiz, eserlerini tamamlamasalar bile büyük kalabilen bahtiyarlar da var, var ama, yazar o bahtiyarlarından değil:

*Pendent opera interrupta minaeque
Murorum ingentes!*

9 Mart 1830

Hernani

Şahıslar

HERNANI
DON CARLOS
DON RUY GOMEZ DE SILVA
DONA SOL DE SILVA
BAYYERA DUKASI
GOTHA DUKASI
DON SANCHO
DON MATIAS
DON RICARDO
DON GARCI SUAREZ
DON FRANCISCO
DON JUAN DE HARO
DON GIL TELLEZ GIRON
BİRİNCİ SUIKASTÇI
BİR DAĞLI
JAQUEZ
DONA JOSEFA DUARTE
BİR HANIM

Mukaddes İttifak'ın Alman ve İspanyol suikastçıları. Dağlılar, Asilzadeler, Askerler, Pajlar, Halk, vs.

İspanya - 1519

BİRİNCİ PERDE

Kral

ZARAGOZA

Bir yatak odası. Gece. Masa, üzerinde bir lamba.

BİRİNCİ SAHNE

DONA JOSEFA DUARTE, siyahlara bürünmüş
ihtiyar kadın, etekliğinin üst kısmına Katolik
Izabella modası kehribardan düğmeler dikili;
DON CARLOS

DONA JOSEFA, yalnız.

Pencerenin koyu kırmızı perdelerini kapatır, koltukları düzeltir. Sağda küçük, gizli bir kapıya vurulur. Kulak kabartır. İkinci bir defa daha vurulur.

Bu bizimki olmasın?

(Kapı tekrar vurulur.)

Ses gizli merdivende...

(Kapı dördüncü defa vurulur.)

Tamam, hemen açalım.